

Pravi dan smrti Isusove.

Nekoji pisci tako govore o tom pitanju, da ili niječu vjerodostojnost evanđelja ili barem o njoj sumnjaju. Stoga ćemo to pitanje razbistriti. Pokazat ćemo, 1. da je Božanski naš Spasitelj umro o židovskom Uskrsu, 2. u petak, 3. na uskrsnu svetkovinu, 15. nisana. Prva i druga tačka općenito je prihvaćena, o trećoj se i katolici prepiru. Iznijet ćemo ipak i prve dvije tačke, jer se time lakše rješava treća tačka.

1. Isus je propet o židovskom Uskrsu,

Sva se četiri evanđelja u tome slažu i to ističu sasna bistro. Židovski se Uskrs (Passah) slavio kao i Duhovi i svetkovina sjenica kroz cijelu sedmicu, i to od 15. do 21. mjeseca nisana. Nisan je prvi mjesec crkvene godine, pada u proljeće, u naše mjesece ožujak - travanj (prvi je mjesec građanske godine Tišri, koji pada u jesen, u rujan - listopad). Taj mjesec počinje s mladem kao svaki mjesec kod Židova. 15. je nisana bio uskrsna svetkovina, dan uspomene izlaza iz Egipta: Taj se dan nijesu radili težački poslovi, kao ni na 21. nisana, taj zadnji dan svetkovine. Za sedam dana jeo se samo neprijesni kruh. To se počinjalo već 14. nisana. U podne 14. nisana otac obitelji tražio je svijećom po kući, da li će naći još štogod kvasnoga kruha. Ako ga je našao, odmah ga je spalio, jer bi inače kuća bila onečišćena. Tako je 14. nisana bio prvi dan prijesnih hljebova. Popodne je 14. nisana uskrsno janje zaklano i to u hramu. Krv je izlivena na oltar, pretelina spaljena, pa se onda zaklano janje odnijelo kući i tu ispeklo, ali tako, da mu nije prelomljena ni jedna kost. Iza zapada sunca jelo se to janje svečano prema obrednim propisima.¹⁾

Ovdje treba da imamo na pameti jednu okolnost, koja će biti vrlo važna kod treće tačke. Preko ove okolnosti mnogi lako pređu, pa misle da se u sve dane uskrsne židovske svetkovine održavao subotni počinak, kako mi to činimo n. pr. na Božić, Uzašašće, Veliku Gospu, uopće u nedjelje. Židovi nijesu jednako svetkovali svetkovinu i sabbath (subotu). U subotu je bio zabranjen ne samo svaki težački posao, nego se nije smjelo ni kuhati ni peći, pa su hranu za subotu pripremali u petak. Odatle potječe grčko ime »paraskeue«, priprema, t. j. za taj dan. Tako već kod Marka 15, 42 (»I kad bi u večer, jer bijaše priprava — paraskeue — što je prije subote«). Budući je u obične sedmične subote bio propisan vrlo strogi počinak (Počinak se zove židovski »šabbath«),

¹⁾ Kod Židova je trajao dan od zapada sunca do zapada. Tako su Židovi jeli uskrsno janje početkom 15. nisana. No u svem pitanju valja brojiti prema našem načinu, pa kažemo, da je janje zaklano i pojedeno 14. nisana.

zvao se taj dan »šabbath šabbathon« (Lev. 23, 3), t. j. veliki dan počinka, velika subota. Svetkovine, svečani dani počinka, svečane subote ne zovu se »šabbath šabbathon«, nego samo »šabbath« ili »šabbathon« (Lev. 3, 11, 24). Samo je dan pomirenja, u koji se postilo i nije pripremalo nikakvo jelo, bila sedmična subota »šabbath šabbathon« (Lev. 3, 32). Svetkovine su dakle bile veliki dani, ali male subote; obične su pak subote bile velike subote.

Da su ovo imali pred očima nekoji eksegete, ne bi tako lako bili kazali: Židovi bi prenijeli 15. nisana na slijedeću subotu, ako je pao u petak, da tako ne svetkuju jednu subotu za drugom.

2. Krist je propet u petak.

Krist je propet u petak a u jutro u nedjelju uskrsnuo je. Ovo ističu svi evanđeliste jednoglasno i jasno (Mat. 27, 61 i 28, Mk. 15, 42 i 16, 1; Lk. 23, 54 i 24, 1; Iv. 19, 31 i 20, 1).

No gle evo odmah jedne poteškoće: Krist je rekao, da će ostati 3 dana i 3 noći u zemlji, kako je Jona bio u utrobi ribe 3 dana i 3 noći (Mt. 12, 40). Od Petka popodne do nedjelje ujutru najviše su 3 nepotpuna dana, ali samo 2 noći. — Na to je lako odgovoriti: Krist je također češće rekao, da će treći dan uskrsnuti (Mt. 16, 21; 17, 23; 20, 19). Tri dana i tri noći jest drugi izraz za vrijeme do prekсутra, n. pr. od prekjučer do danas, od danas do prekсутra. To nalazimo u St. kao i Novom Zavjetu. David progoni Amalekćane, koji mu porušiše grad Sikeleg i poniješe sve njegovo imanje. On nađe jednog egipatskog slugu, koga je zapustio njegov amalekitski gospodar i bio sav smalaksao, jer nije ništa jeo 3 dana ni 3 noći (I Reg. 30, 12). U slijedećem pak stihu pripovijeda taj Egipćanin, da ga je »prekjučer« zapustio njegov gospodar. Dakle 3 dana i 3 noći »od prekjučer«. Sara, kasnije žena malog Tobije, nije jela ni pila 3 dana ni 3 noći, nego je ustrajala u molitvi (Tob. 3, 10 dd). Prema slijedećem stihu svršavala je ona svoju molitvu trećeg dana. Estera će 3 dana i 3 noći postiti i onda poći do kralja (4. 16). No ona ide trećeg dana do kralja (5. 1). Svugdje su 3 dana i 3 noći samo 3 dana s 2 noći.

3. Krist je propet 15. nisana

i večer je prije (14. nisana) jeo uskrsno janje kao i drugi Židovi. O tome se i katolici prepiru, kako spomenuh. Pogledajmo stvar поближе.

Matej, Marko i Luka vele, da je Krist prvog dana prijesnih hljebova kad se moralo zaklati janje, održao s učenicima uskrsnu večeru, pa zatim otišao na maslinsko brdo, gdje ga uhvatiše da ga obdan propnu (Mt. 26, 17 dd; Mk. 14, 12 dd; Lk. 22, 7 dd). Svak će nam priznati: ako bismo imali samo ova 3 evanđeliste, nitko ne bi ni pomislio, da je moglo biti drukčije.

No kod Ivana nalaze nekoji druge podatke. On naime piše 19, 14: »A bješe priprava (paraskeue) pashe, oko 6. ure, i reče (Pilata) Židovima: Evo kralj vaš«. Nije li to dakle bilo 14. nisana, kad se pripravljalo uskrsno janje? Sveti Ivan dapače piše: »A Isusa povedoše od Kajfe u sudnicu. Bješe pak jutro. I oni ne udoše u sudnicu, da se ne bi opoganili, nego da bi mogli jesti pashu« (18, 28). Ako su dakle željeli jesti uskrsno janje, to je bio 14. nisana. — I na to ćemo odgovoriti: Što se tiče Iv. 19, 14., priprava znači »petak«, a »pasha« ne znači uskrsno janje, nego svu uskrsnu svetkovinu, uskrsnu sednicu. To je kod Ivana obično značenje.

I Iv. 18, 28. ne znači da su željeli jesti uskrsno janje, nego »jesti uskrsnu svetkovinu«. Što to znači? Ta eno Židovi »jedu godine« t. j. godišnje prihode (Joel 2, 25), »jedu polje« t. j. prihod zemlje (Gen. 3, 17; Is. 1, 7), »jedu vatru Jehovinu« t. j. žrtve (Deut. 18, 1). Tako »jedu svetkovine«. Eno u 11 Par. 30, 22 prema židovskom tekstu »jedahu svetkovinu (govor je o passhi) 7 dana prinoseći žrtve pomirnice«. Tako znači (jesti passhu« isto što i jesti od žrtve passhe. Slično su valjda kazali i »Duhove jesti« t. j. jesti od žrtve pomirnice na Duhove, valjda i »svetkovinu sjenica jesti« t. j. od žrtve pomirnice na dan sjenica. Kad su naime došli Židovi taj dan u Jerusalem, prikazali su žrtvu i od nje jeli i time zasvjedočili svoje prijateljstvo s Bogom. Žrtva je pomirnica bila prijateljska gozba s Bogom: Bog je jeo (recimo tako) pretile komade, koje su spalili na oltaru, a drugo isu pojeli oni koji su prikazali žrtvu. Tako i farizeji htjedoše »pashu jesti« t. j. prikazati žrtvu pomirnicu i od nje jesti, te ovako pokazati pred narodom svoje prijateljstvo s Bogom i svoju nabožnost. Tu oni nijesu smjeli manjkati, pa se stoga i plaše e će se opoganiti u Pilatovoj kući. U toj je kući sigurno bilo kvasnoga kruha, a to bi farizeje opoganilo za sav dan. Da su taj dan morali jesti uskrsno janje, opoganje ne bi bila tako teška stvar, jer se janje jelo tekar iza zapada sunca, pa su se mogli farizeji još prije toga kupanjem očistiti. Ali mirovnu žrtvu passhe nijesu mogli jesti onaj dan, ako su bili opoganjani.

Tako eto Iv. 18, 28. nije u protuslovlju s drugim evanđelistima; dapače je na drugim mjestima više s njima jedinstven nego li protivan. On piše 13, 1 dd., da je pranje nogu (kod zadnje večere) bilo prije svetkovine, to je 14. nisana u večer, upravo kao kod sinoptičara (druga tri evanđeliste). Ivan onda piše: »Da ne bi tijela ostala na križu u subotu (jer bijaše veliki dan ona subota), Židovi zamoliše Pilata, da im se prebiju golijeni i da se skinu« (19, 31). Tu je jedino ispravno tumačenje ovo: Jer je onda bio petak, obješeni nijesu smjeli ostati na križu, jer bi umrli u noći subote ili u subotu. I onda bi nadošla neprilika: mrtva tjelesa ne bi smjeli ni uzeti ni ostaviti na križu. Ne bi smjeli skinuti s

križa, jer je to u subotu zabranjeno bilo. Nijesu ih smjeli ostaviti na križu, nego se moralo mrtvo tijelo skinuti s križa prije zapada sunca u petak, jer bi inače propeti opoganili svu zemlju (Deut. 21, 22 dd.). Stoga upravo zamoliše Pilata, da smiju prebiti golijene propetima na križu i tako ubiti i zatim ih skinuti, pokopati. Tu izričito veli sv. Ivan: »Jer je bio petak«. Samo je naime za ovaj dan postojala poteškoća, za nikakav drugi dan. Da su n. pr. dotičnici u srijedu bili propeti, onda su ih mogli dići s križa slijedeći dan i pokopati. Slično vrijedi za svaki drugi dan, izuzevši petak. Sv. Ivan opaža dalje, da je subota iza ovog petka bila »velika« subota, upravo stoga jer je i onaj petak bio jedan sabbath, ali jedan svetkovni sabbath, dakle mali sabbath, kada je bilo dozvoljeno pokapanje. I danas pravovjerni Židovi, koji se drže zakona, pokapaju svoje mrtvace u svetkovni sabbath, kao u svaki drugi dan. No ako im tko umre u sedmični sabbath (a to je veliki sabbath, veliki dan počinka, šabbath šabbathon, kako se kaže u Lev. 23, 3), onda prenesu ukop na slijedeći dan. Tako nalazimo i u jednom starom maloazijskom dokumentu, u »Martyrium Polycarpi« 8, 1, da su Židovi nosili drva za lomaču morskog im Polikarpa, i ako je taj dan bio »velika subota« (mega sabbathon), a tu je govor o običnoj sedmičnoj suboti. Ako protivnici reknu da je Ivan stoga onu subotu nazvao »velikom«, jer da je istodobno bila sedmična i svetkovna subota, to je tvrdnja bez dokaza i ovdje ništa ne tumači, jer se ovdje radi o nečemu, što se nije smjelo uraditi u subotu poradi strogoć počinka. To nije naime ništa uplivilo na počinak, da li je taj dan obična subota ili k tome i svetkovna subota. Ta već u običnu subotu počinak je bio najstroži, strožiji nije mogao biti.

I Iv. 18, 31 je u prilog našega nazora. Pilat tu veli farizejima: Uzmite ga i sudite po svojim zakonima. Ali farizeji odgovoriše: Mi ne smijemo nikoga pogubiti. To ne znači: Po Mojsijevu zakonu mi ne smijemo nikoga pogubiti. Ta po Mojsijevu su zakonu smjeli pogubiti u mnogo slučajeva. Niti to znači: Rimljani su nam uzeli pravo, da koga smijemo pogubiti, jer im eto upravo u ovom slučaju Pilat daje dozvolu, da upotrebe svoj Mojsijev zakon, a Židovi su se tom dozvolom znali i drugdje poslužiti, n. pr. kad su kamenovali sv. Stjepana. One dakle riječi znače: Mi ne smijemo danas nikoga pogubiti, pa bio to i najveći zlikovac; danas ne smijemo Krista pogubiti. Zašto? Jer je bio svetkovni sabbath, 15. nisana. To bi se smjelo 14. nisana. Da su Židovi uistinu imali vlast (sa strane Rimljana) pogubit Isusa, vidi se i po opasci Ivanovoj: »Da se zbude riječ Isusova, koju reče kazujući, kakvom će smrti umrijeti« (Iv. 18, 32). Ova je riječ bila u pogibelji e se ne bi ispunila. Kako? Da su Židovi upotrijebili spomenutu vlast, oni bi Krista bili kamenovali, ne bi ga bili propeli. Stoga su po Božjoj odluci i odgovorili: »Danas ne smijemo nikoga pogubiti. Ti ga moraš pogubiti, propeti«.

Tako je eto sv. Ivan u skladu s drugim evanđelistima. Prema svim je evanđelistima Krist propet 15. nisana, na uskrsnu svetkovinu. Jer pak farizeji hoće da jednu passhu, ne treba stvoriti nemoguće hipoteze. Ono mjesto nemojmo tumačiti o jelu uskrsnog janjeta, nego o jelu mirovne žrtve passhe, pa je onda sve u najboljem skladu. Tu doduše ne možemo da navedemo bogatu književnost, nego samo sv. Pismo. Drukčije bi bilo, kad bismo imali spisa o nekadanjim židovskim običajima i načinima govora.

Uistinu je neopravdana, nemoguća hipoteza onih, koji tvrde da su farizeji htjeli jesti uskrsno janje. Neki vele, da je Krist protiv općeg običaja i zakona jeo 13. nisana uskrsno janje. Drugi vele, da je Krist jeo uskrsno janje 14. nisana, ali da su Židovi protiv zakona jeli to janje 15. nisana i da su svetkovinu 15. nisana prenijeli na 16. nisana, u subotu, da tako ne svetkuju dvije subote jednu za drugom. Treći misle, da je bila dvostruka svetkovina, pa je Isus jeo s Galilejcima uskrsno janje 13. nisana, a drugi su Židovi jeli 14. nisana. Četvrti hoće, da se uskrsno janje zaklalo 13. nisana, a da se to janje jelo po volji 13. ili 14. nisana, jer ako bi 14. nisana pao u petak, onda bi pogibeljno bilo to janje ubiti u petak 14. nisana. Janje se naime moralo ubiti popodne, a pečenje mogla zateći subota i tako bi se oskvrnilo subotu. Kao da nije bilo lako klanje započeti nekoliko sati ranije, čak i jedan cio dan! To je sve nevjerovatno i znači natezati nekoja mjesta evanđelja.

Na koncu da se osvrnem još na nekoje prigovore.

Veli se 1: Nepojmljivo je, da bi Rimljani koga propeli na veliki uskrsni blagdan.

Odgovor: Quintilijan piše, da je propinjaje bilo na mjestu, gdje je to što više ljudi moglo vidjeti, te se tako zastraše pred zločinom. *Quoties noxios crucifigimus, celeberrimae eliguntur viae, ubi plurimi intueri, plurimi hoc metu commoveri possint* (Declam. 275). Tako je lako, da su izabrali doba, kada je mnogo ljudi došlo u Jerusalem, a to su bili blagdani.

Opet prigovaraju 2: Ali Židovi ne bi bili u svetkovnu subotu onako naokolo trčali, niti bi Josip iz Arimateje bio mogao kupiti pomasti.

Odgovor: Svetkovna subota, kako je rečeno, bio je mali dan počinka, pa je koješta bilo dopušteno, što je bilo zabranjeno u veliku subotu, između ostalog pokapanje i za to nužne stvari. Ako su možda farizeji prešli granice (neznamo naime, koliko se puta smjelo prevaliti u svetkovnu subotu), onda će bit pomislili: nužda ne zna zabrane. Ta tako je protuzakonita bila i ona sjednica u noći.

Vele 3: Ljepše bi bilo, ako bi Krist bio umro u vrijeme, kad su klali uskršno janje, t. j. 14. nisana. Ta Krist je bio uskršno janje Novog Zavjeta i sv. Ivan piše, da Kristu nijesu prelomili golijeni, e se tako uspuni Pismo po kome se njemu ne će prelomiti nijedna kost.

Odgovor: Ta riječ sv. Pisma prema grčkom izvorniku ne odnosi se u prvom redu na uskršno janje, ne na Ex. 12, 44, gdje čitamo: Ne smijete mu (uskršnom janjetu) prelomiti kosti, nego se to odnosi na Ps. 33 21, gdje se veli o pravedniku (a Krist bijaše prvi pravednik, od koga potječe sva pravednost): Gospodin čuva sve kosti njihove, ni jedna se od njih ne će slomiti. No i prema sv. Ivanu, i Pavlu Krist je naše uskršno janje, a staro je janje bilo znak Kristov. Tu valja na ovo pomisliti: Uskršno je janje bilo ne samo znak Krista na križu, nego i Euharistije, u kojoj propeto janje Božje žrtvujemo i jedemo. I stoga je bilo zgodno, da je Krist ustanovio Euharistiju iza žrtve i kad su pojeli uskršno janje, dakle 14. nisana. I upravo kod sv. Ivana nalazimo i razlog, zašto je Krist ustanovio 14. nisana presv. Euharistiju. On je naime, kako nam jamči i povijest, uveo u Maloj Aziji običaj, da se Uskrš slavi 14. nisana. Zašto? Jer je taj dan ustanovljena Euharistija. Ova je ne samo uspomena smrti Isusove, nego i uskrsnuća (Ta kod svake mise moli svećenik: *Suscipe, sancta Trinitas, hanc oblationem, quam tibi offerimus ob memoriam passionis, resurrectionis et ascensionis Jesu Christi*). Uspomena uskrsnuća, jer je sada u Euharistiji ubijeni i preobraženi jaganjac Božji, a mi dobivamo po Euharistiji puninu života, koji je Krist svojim uskrsnućem obnovio (*Qui mortem nostram moriendo destruxit, et vitam resurgendo reparavit*. Čitamo u uskršnoj prefaciji). On je naš život obnovio svojim uskrsnućem, jer je po uskrsnuću Otac nebeski primio otkupninu našeg otpupljenja, smrt Kristovu. Po Euharistiji postajemo i mi dionici tog života, jer je ona meso i život svijeta (Iv. 6, 52), izvor svih milosti, koje mi primamo iz Uskršnulog Spastelja. Ako je Isus ustanovio Euharistiju 14. nisana, onda je umro 15. nisana, na uskrsnu svetkovinu Židova. To je potpuni sklad.¹⁾

E. Springer D. I.

¹⁾ Pitanje je o danu smrti Isusove dobro obradio Van Bebbler u svom djelu »Zur Chronologie des Lebens Jesu«. Isto sam pitanje obradio opširnije u svojoj knjizi »Das Leiden unseres göttlichen Heilandes« (Bonifacius-Druckerei 1909, str. 229-240).

